

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ ЗНАНЬ У САКСОНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ В ЕПОХУ РЕФОРМАЦІЇ ТА КОНФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

*Каріков С.А., доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Реформація і конфесіоналізація в німецьких землях раннього Нового часу зумовили масштабні зрушення в різних сферах життя. Не стала винятком система вищої освіти. Як Віттенберзький університет – центр Реформації, так і інші навчальні заклади Німеччини зазнали впливу нового руху. Це позначилося на діяльності університетів, що вплинуло на розвиток науки. У конфесійну епоху, зміст якої був тісно пов'язаний з впровадженням реформаційних перетворень у повсякденне життя німецького суспільства, Віттенберзький університет тривалий час продовжував зберігати значення форпосту лютеранства.

Від самого створення Віттенберзький університет зазнав помітного впливу «північного гуманізму». На запрошення саксонського курфюрста Фрідріха до Віттенберга прибули, зокрема, лейпцизький професор медицини Мартін Полліх, видатний ритор Герман фон дем Буше, теолог Йоганн фон Штаупіц, який пізніше став духовним наставником молодого Лютера. Таким чином, Віттенберзький університет завдяки діяльності гуманістично налаштованих викладачів виявився важливим центром науки.

З початком Реформації значення Віттенберзького університету дедалі зростало. До Віттенберга приїздили прибічники Реформації з різних німецьких міст, а пропагандисти нового учення вирушали звідти до інших регіонів. Лекції Лютера та Меланхтона відвідували 400–600 слухачів.

У зимовому семестрі 1523–1524 рр. Меланхтона було обрано ректором університету. Важливу роль у проведенні реформ у Віттенберзькому університеті відіграло звернення Лютера і Меланхтона до територіальної влади, у якому йшлося про необхідність матеріальної підтримки викладачів вищої школи. Новий саксонський курфюрст Йоганн Стійкий підтримав розширення меж академічних свобод університету, одночасно гарантувавши належне матеріальне забезпечення його викладачам за рахунок майна місцевих штифтів (духовних закладів, створених за ініціативи світських правителів), переданого під управління територіальної влади курфюршества. Зокрема, сам Меланхтон здобув не тільки дворазове збільшення заробітної платні (зі 100 до 200 гульденів) а й право читати ті лекції, які він сам обере, не переобтяжуючи себе теологією. Також було збільшено жалування Йоганна Бугенхагена та інших кращих викладачів університету.

Зусилля Меланхтона на посаді ректора були спрямовані на реформування навчальних планів усіх чотирьох факультетів Віттенберзького університету. Реформування розпочалося у 1526 р. запровадженням у дію нових навчальних

статутів. До 1545 р. вони були розроблені для всіх факультетів і для університету в цілому.

Варто зазначити, що на зміст документів, які визначали напрями організації життя і навчальної діяльності Віттенберзького університету, помітно вплинули ідеї лютеранської конфесіоналізації. Зокрема, новий статут теологічного факультету (1533 р.) передбачав побудову навчального процесу на ідейних засадах Аугсбурзького віросповідання. Теологічна доктрина зобов'язувала всіх педагогів дотримуватися «у викладанні чистого, не викривленого євангелічного учення».

Відповідно, Віттенберзький університет першим серед німецьких університетів виявив себе не тільки як регіональний освітній заклад, але й як центр наукового впливу на інші німецькі території. Зростанню популярності навчання у Віттенберзькому університеті серед молоді німецьких територій та іноземних країн сприяли трансформації навчального процесу, що відповідали запитам суспільства раннього Нового часу.

За часів лютеранської конфесіоналізації перед інтелектуалами постало завдання прямої участі в поширенні протестантської проповіді, що, по суті, позначило необхідність трансформації їх ідентичності. Віттенберзький університет з 1535 р. став центром здійснення ординації євангелічних священнослужителів, що також прилучало до нього нових слухачів. Здобуття вищої освіти на теологічному факультеті за часів лютеранської конфесіоналізації постало необхідною умовою ординації священнослужителів.

Перед ординацією кандидати на священнослужіння мали скласти екзамен. Філіп Меланхтон, який особисто проводив його у 1549–1555 рр., приділяв головну увагу питанням віровчення: знанню відмінностей між лютеранським та католицьким ученнями, розумінню біблійних засад євангелічної доктрини. Екзамен проводився латиною і тривав не менш години. Як зазначає Л. Стасюк, «у прагненні подолати трансцендентні константи католицької теології, лютеранська ортодоксія розширила межі традиційно-конфесійного наративу, зробивши наголос на інтелектуальній строгості у сприйнятті раціоналізованих Мартіном Лютером догматичних засад християнства, що спричинило чіткість у наукових і метафізичних підходах у дослідженні теологічних питань» [2, 19].

Позитивний вплив на розвиток Лейпцизького університету в умовах лютеранської конфесіоналізації справив енергійний, гуманістично освічений діяч Каспар Борнер, який у 1539 р. став новим ректором цього навчального закладу. Запрошення до університету в 1541 р. відомого гуманіста й реформатора Йоахіма Камерарія для викладання грецької та латинської мови стало свідченням повороту територіальної влади до підтримки євангелічних ідей. У наступні роки розпочалося реформування системи навчання в цьому вищому навчальному закладі.

Матеріальне становище викладачів Лейпцизького університету покращилося, передусім, завдяки регламентації заробітної платні. Найвищою вона була у професора грецької та латинської мови – 300 гульденів на рік; професор грецької філософії отримував 150 гульденів, професор математики – 100 гульденів, інші професори – 50 гульденів.

Піклування про гідне матеріальне забезпечення кваліфікованих викладацьких кадрів сприяло досягненню нових успіхів в їх професійній діяльності. Зокрема, у 1543 р. на теологічному факультеті Лейпцизького університету відбулися перші присудження вченого ступеня доктора євангелічної теології. Його було присуджено Вольфгангу Ширмейстеру (останньому пріору домініканського монастиря), ректору Каспару Борнеру, викладачу єврейської мови Бернгарду Циглеру, суперінтенденту Йоганну Пфєффінгєру, який читав курс з тлумачення Біблії, й Андреасу Самуєлю. Ця подія засвідчує прагнення реформаторів зберегти академічні традиції університетської освіти та науки і в умовах конфесійно–політичних перетворень у Саксонії.

На нашу думку, як непрямий показник культурної значущості університетських центрів Саксонії в масштабах німецького суспільства раннього Нового часу може бути визначена кількість книг, що виходили друком у цих містах. Саме Лейпциг і Віттенберг за цим критерієм посідали провідні позиції серед усіх німецьких міст: у Лейпцизі протягом XVI ст. було надруковано 26461 найменування книг, у Віттенберзі – 20511 найменування, тоді як у наступному за цим показником центрі книгодрукування – Нюрнберзі – тільки 11675 назв книг [1, 205].

Отже, за часів лютеранської конфесіоналізації у Віттенберзькому університеті, як і у вищих навчальних закладах, що виникли в часи Реформації, роль наукових знань поступово зростала. Це було пов'язано насамперед із реформами церковної та освітньої системи, у проведенні яких брала активну участь інтелектуальна еліта. Зазначений процес мав універсальний характер для суспільства раннього Нового часу, але саме в євангелічних регіонах Німеччини він виявив себе вперше. Перспективою подальшого дослідження постає вивчення загального впливу Віттенберзького університету на духовну культуру німецького суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каріков С.А. Лютеранська конфесіоналізація в Саксонії в 1525–1580 рр.: монографія. Харків: НУЦЗУ; ФОП Панов А.М., 2018.
2. Стасюк Л.О. Ортодоксія як детермінанта класичного протестантизму. Вісник Житомирського державного університету. 2013. Вип. 67. Філософські науки. С. 18–21.